

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 334.72:330.341.1(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2023-4-5>

Большая О.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна
Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0543-5196>

Іщенко І.С.

кандидат економічних наук,
асистент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна
Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9602-3554>

Bolshaia Oksana

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Pedagogical Mastery and Management
named after I.A. Zyazyun
Poltava National Pedagogical University named after V.G. Korolenko

Ishchenko Inna

Candidate of Economic Sciences, Assistant
at the Department of Pedagogical Mastery and Management named after I.A. Zyazyun
Poltava National Pedagogical University named after V.G. Korolenko

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

THE IMPACT OF INNOVATION ACTIVITY OF ENTERPRISES ON THE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN ECONOMY

Стаття досліджує вплив інноваційної діяльності підприємств на розвиток економіки України. Широке впровадження та використання інновацій є основою для отримання нових та збереження вже наявних конкурентних переваг як окремих підприємств, так і економіки держави в цілому. Інноваційна діяльність підприємств сприяє інтенсивному економічному зростанню держави в цілому та сприяє швидкому впровадженню останніх науково-технічних досягнень у виробництво. Ефективність впровадження інноваційних процесів на підприємстві визначається відповідним фінансовим забезпеченням усіх етапів інноваційної діяльності. Уміле управління інноваційною діяльністю та реалізація інвестиційно-інноваційних проєктів на підприємствах здійснюється через інноваційний процес, що, у результаті, сприяє позитивному ефекту та структурним перетворенням у економіці. Реалізація стратегії інноваційного зростання та фактичного застосування інновацій є невід'ємною умовою досягнення якісного економічного зростання, науково-технічного прогресу та перехід на якісно новий рівень діяльності суб'єктів господарювання держави.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, інновації, підприємство, економіка.

The article examines the impact of innovative activities of enterprises on the development of the economy of Ukraine. The study of the state of the innovative sphere of the national economy and individual branches of production requires the development and implementation of a holistic system of management of innovative processes, which will provide an opportunity for the powerful growth of the economy of Ukraine, the basis of which is innovative activity and the implementation of innovations. Innovative activity in today's world is an important factor for achieving success and sustainable development through the process of creating innovative ideas. The introduction

of innovative practices at enterprises and organizations is an important necessity for the rapid development of the economy of Ukraine. In this article, we will consider the impact of innovative activity on the development of the Ukrainian economy and its prospects. An important component of the state's economic dynamics is innovative activity, which is an important element of the state's development strategy and competitiveness in the world market. Wide implementation and use of innovations is the basis for obtaining new and maintaining existing competitive advantages of both individual enterprises and the state economy as a whole. The innovative activity of enterprises contributes to the intensive economic growth of the state as a whole and contributes to the rapid implementation of the latest scientific and technical achievements in production. The effectiveness of the implementation of innovative processes at the enterprise is determined by the appropriate financial support for all stages of innovative activity. Skillful management of innovative activities and implementation of investment and innovation projects at enterprises is carried out through the innovation process, which, as a result, contributes to a positive effect and structural transformations in the economy. The implementation of the strategy of innovative growth and the actual application of innovations is an integral condition for achieving high-quality economic growth, scientific and technical progress, and the transition to a qualitatively new level of activity of state economic entities.

Key words: *innovative activity, innovative development, innovations, enterprise, economy.*

Постановка проблеми. Дослідження стану інноваційної сфери національної економіки та окремих галузей виробництва потребує розробки та впровадження цілісної системи управління інноваційними процесами, що дасть можливість для потужного росту економіки України, основою якого є інноваційна діяльність та впровадження інновацій. Інноваційна діяльність у сучасному світі є важливим фактором для досягнення успіху та сталого розвитку завдяки процесу створення новаторських ідей. Впровадження інноваційних практик на підприємствах та в організаціях є важливою необхідністю задля стрімкого розвитку економіки України. У цій статті розглянемо вплив інноваційної діяльності на розвиток української економіки та її перспективи. Важливою складовою економічної динаміки держави є інноваційна діяльність, яка є важливим елементом стратегії розвитку та конкурентоспроможності держави на світовому ринку.

Сучасний стан економіки України має економічні труднощі та не може нормально функціонувати через ведення бойових дій, бо, найбільша частка бюджетних витрат спрямована на безпеку та оборону, більшість соціальних програм призупинено, невизначеність та воєнні ризики стримують надходження тієї кількості інвестицій, які могли б бути залучені для розвитку економіки країни. Але інноваційна діяльність залишається драйвером позитивних змін у всіх галузях національної економіки.

Впровадження інноваційна діяльність на підприємствах України є ключовим фактором, що визначає їхню конкурентоспроможність та здатність адаптуватися до сучасних викликів. Зважаючи на глобальні та внутрішні трансформації національної економіки впровадження та використання інновацій стає стратегічною необхідністю для стабільного розвитку України. Інноваційний розвиток виробництва є важливим напрямом модернізації та технічного переоснащення підприємств та організацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-методологічної літератури, яка присвячена цій проблемі, показує, що окремі питання розвитку національної економіки, запровадження інноваційних технологій та використання інноваційних механізмів управління підприємства-

ми та організаціями досліджували такі відомі вчені: Барнет Х, Гітман Л.Дж., Мічерліх В., Менш Г., Солоу Р., Твісс Б., Варналій З., Геєць В., Базилевич В., Бажал Ю., Князевич А., Кириленко В., Никончук В., Ольвінська Ю., Гавловська Н., Гейер Г., П'ятницька Г., Григоренко О., Долженко Т. Проте питання щодо визначення ступеню впливу інноваційної діяльності на розвиток економіки України потребують подальшого дослідження.

Мета статті. Дослідження процесу впровадження та функціонування інноваційної діяльності на підприємствах, організаціях та установах, що є одним із основних важливих факторів зростання економіки України.

Виклад основних результатів дослідження. Інноваційні впровадження на підприємствах є важливим елементом розвитку та визначення пріоритетних напрямів діяльності національної економіки. Завдяки інноваціям забезпечується конкурентоспроможність на ринку та зменшення витрат на виробництво продукції чи надання послуг. Один із способів забезпечення конкурентоспроможності підприємства та організації, яке служить основою економічного росту країни і гарантує її фінансову незалежність, полягає в активному впровадженні інновацій. Інновації є важливим елементом сталого розвитку національної економіки. Успішна реалізація інноваційних механізмів розвитку має вплив на перспективи майбутнього України, щоб вона стала економічно-розвиненою країною та зайняла достойне місце на світовому ринку.

Україна є країною, що декларує важливість та цінність впровадження інновацій задля вирішення першочергових соціально-економічних проблем країни. Сучасна ситуація демонструє безперспективність орієнтації на експортно-сировинну модель розвитку національної економіки, тому, подолання наслідків кризи та перехід до стійкого зростання залежить від ефективності докладених зусиль усіх елементів національної економіки у контексті підвищення рівня інноватизації економіки та реалізації креативних ідей та диверсифікації економіки [1].

Інноваційна діяльність підприємства є діяльність, що спрямована на пошук та реалізацію інновацій з метою розширення асортименту та підвищення якості продукції та послуг, вдосконалення

технологій та процесу організації виробництва. Сучасний розвиток економіки визначається науково-технічним прогресом та інтелектуалізацією основних факторів виробництва. Від 80 до 95% приросту ВВП у розвинутих країнах припадає на впровадження нових знань у сферах технологій, обладнання, освіти кадрів та інноваційних форматів організації виробництва. Впровадження нових технологій стало визначальним фактором успіху у ринковій конкуренції, що потужно сприяє підвищенню ефективності виробництва та удосконаленню якості товарів і послуг. Інновації стають невід'ємною умовою успішної конкурентної боротьби, що дозволяє сучасним підприємствам і організаціям отримувати прибуток завдяки використанню інтелектуальної власності, що утворилась у результаті процесу розробки та впровадження інновацій.

Процес інтелектуалізації економіки є вкрай необхідним фактором для стимулювання інноваційного розвитку, адже зміна характеру праці, трансформація господарства та формування нової системи цінностей створюють сприятливі умови для використання знань та інформації саме як стратегічних ресурсів задля економічного росту. Вона включає у себе використання науки, транснаціональних корпорацій та освіти для створення нових знань та сприяння інноваційним процесам. Це підкреслює важливість інтелектуальних ресурсів у сучасній економіці та потребу у їх постійному розвитку. Так як інтелектуалізація економіки набула глобального виміру це вказує на необхідність міжнародного співробітництва та обміну знаннями задля досягнення стратегічного розвитку. Процес інтелектуалізації економіки стимулює інноваційний розвиток як на рівні окремих країн, так і на глобальному рівні. Досягнення інноваційного розвитку можливі завдяки інтеграції інтелектуалізації економіки у національні стратегії та політики розвитку. Створення сприятливого середовища для впровадження інновацій можливе завдяки розвитку наукових досліджень, підтримки підприємництва та залучення талановитих фахівців [10].

Необхідність у ретельному підборі інноваційної стратегії створює для підприємства та організації додаткові технологічні та ринкові можливості, сприяє зростанню конкурентоспроможності продукції та підвищує якість надання послуг цих структур в цілому. Основними видами інноваційних стратегій є:

- стратегія технологічного лідера, що дозволяє реалізовувати можливості, які пов'язані із розробкою та впровадженням у виробництво абсолютну нового виду продукції чи послуги;
- стратегія послідовника, що пов'язана із виробництвом та реалізацією удосконаленої продукції чи послуги, а також аналогічної продукції;
- стратегія копіювання, що пов'язана із випуском продукції на основі придбання ліцензій;
- пасивна інноваційна стратегія, що включає розробку та впровадження маркетингових і організаційних інновацій [4].

В сучасних реаліях в Україні відбувається постійне зростання частки інноваційно-зацікавлених підприємств (організацій), які впроваджують технологічні інновації, нові способи ефективної організації робочого процесу та розвиток нових економічних процесів. Також, відбувається збільшення попиту на маркетингові інновації, які створюють вплив на оформлення та презентацію товарів та послуг підприємств, що у свою чергу, призводить до збільшення обсягів продажів та надання послуг. Слід зазначити, що на збільшення інноваційно-активних структур впливає стрімкий розвиток науково-технічного прогресу, розвиток інформаційних технологій, які є невід'ємними складовими успішного впровадження інновацій [5].

Завдяки інноваційній діяльності підприємство ставить перед собою завдання виявлення та розвитку наукових можливостей, що знаходять вираження у кількісних та якісних показниках його науково-технічного потенціалу. До таких показників належать: стан виробничо-технічної бази, науково-технічна складова, інформаційні ресурси, організаційно-управлінська система, фінансові можливості та інвестиції у науково-дослідну діяльність, кількість засобів, які використані на наукові дослідження, ефект від появи нового товару чи послуги на ринку, що є його запорукою конкурентоспроможності. У контексті забезпечення якісної та злагодженої роботи усіх названих факторів, а також для ефективної взаємодії цих показників важливе значення набувають трудові ресурси, їх склад, кількість та кваліфікація. У рамках інноваційної діяльності знання представляють собою цілеспрямовану координовану дію, що проявляється у досягненні поставленої мети. Якість знань може оцінюватись по якості продукції чи послуг, а відтак, знання управляють можливостями підприємства, а інтелектуальні активи цінуються вище за матеріальні. За таких умов управлінні матеріальними активами відходить на другий план, а підприємство зобов'язане концентруватись на формуванні внутрішніх додаткових активів знань [6].

Важливими факторами розвитку та успішної інноваційної діяльності підприємства є: наявність власних коштів підприємства, доступ до джерел інвестиційних ресурсів задля фінансування інновацій, наявність та зацікавленість інвесторів у реалізації інновацій. Підтримка інноваційної діяльності підприємств залежить від специфіки об'єкта інвестування. За оцінками фахівців, норма прибутку для підприємств, що виконують дослідження та наукові розробки, складає у середньому 20–30%. Норма прибутку від інвестицій в інновації для всього суспільства, в цілому значно вища, завдяки зовнішнім ефектам та складає у середньому від 30% до 80%, а може досягти і 400% для окремих інвестицій, що характеризує інвестиції у інновації як високоприбуткові [6].

Сучасне національне інноваційне законодавство засноване на нормах Конституції України, Господарського кодексу, Закону України «Про інноваційну діяльність», Закону України «Про пріо-

ритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні», Закону України «Про інвестиційну діяльність», Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та інших нормативно-правових актів, які визначають правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні та налічує близько 200 документів [7].

Державна підтримка інноваційного розвитку спрямовується на розробку сучасних науково-технологічних програм, які фінансуються коштами Державного бюджету України через надання умов пільгового оподаткування, але державне регулювання стратегічного розвитку інноваційної діяльності не може орієнтуватись лише на єдине джерело фінансування, а має спиратись на ефективні механізми залучення джерел приватного фінансування, заохочуючи інноваційний розвиток наукомістких великих корпорацій та залучати у цей процес іноземних інвесторів.

Сучасний етап економічного розвитку характеризується постійним інноваційним процесом, що є визначним фактором у глобальній економічній конкуренції. Країни, що створюють сприятливі умови для наукових досліджень та науково-технічного прогресу, здобувають перевагу у цьому конкурентному середовищі. Таким чином, успіх певних підприємств у глобальній конкуренції нерозривно пов'язаний із прогресивною та стратегічною науково-технічною політикою держави.

В умовах глобалізації необхідність у підвищенні активізації національної інноваційної політики набуває особливого контексту, адже економіку України можна вважати достатньо відкритою та завжди готовою до залучення інвестицій та тісної міжнародної співпраці. Відкритість характеризується і зростанням ролі у національній економічній системі транснаціональних корпорацій, фінансових та технологічних інвестицій, що сприяють розвитку економіки України [8].

Для кращого дослідження стану інноваційного розвитку України у глобальному вимірі, доцільно звернутися до рейтингу інноваційного розвитку. Згідно з даними щорічного звіту «Global Innovation Index 2023» (ГІІ, GIІ) у 2023 р. Україна займає 55 місце серед 132 держав (табл. 1) [2].

Україна за ГІІ опустилася на 10 місце нижче порівняно з 2020 р., за результатами інноваційної діяльності Україна займає 42 місце опустившись на 5 місце порівняно з 2020 р. За запровадженням інновацій Україна займає 78 місце, опустившись на 7 одиниць. Позиція у Global Innovation Index ві-

дображає реальний стан інноваційної діяльності в Україні. При цьому важливо розуміти, що активне впровадження цифрових технологій і діджиталізація економіки можуть суттєво покращити ситуацію.

Ефективне впровадження інноваційних процесів безумовно сприятиме всебічному розвитку економіки країни. Впровадження інноваційних процесів забезпечить безумовне збільшення обсягів та темпів зростання ВВП та одночасно сприятиме покращенню рівня життя громадян та всебічному розвитку країни і необхідно впроваджувати стратегічне планування цих процесів у довгостроковій перспективі (10–15 років), та брати участь у формуванні світового науково-технічного простору із виходом на ринки високотехнологічної продукції на основі високотехнологічної спеціалізації країни при активній співпраці держави та бізнесу. Головним завданням інноваційної політики держави має стати забезпечення збалансованої взаємодії науково-технічного і виробничого потенціалів, розробка і впровадження механізмів, що стимулюють активний розвиток інноваційних процесів суб'єктів господарювання. У першу чергу, державна підтримка інноваційного розвитку має бути направлена на розробку сучасних науково-технологічних програм, що варто фінансувати коштами Державного бюджету України через запровадження системи пільгового оподаткування. Державне регулювання стратегічного розвитку інноваційної діяльності має спиратись на ефективні механізми залучення джерел приватного фінансування та заохочуючи інноваційний розвиток наукомістких великих корпорацій та підприємництва в цілому [9].

Висновки. Інноваційна діяльність підприємств є запорукою економічного зростання держави та рівня якості життя її населення, що забезпечує сталу конкурентоспроможність на світовому ринку та трансформує Україну у інноваційну, високо-розвинуту технологічну країну. Усі учасники інноваційних економічних процесів мають бути зацікавлені у поєднанні інтересів та зусиль у створенні і застосуванні нових знань та технологій з метою виходу на внутрішній і зовнішні ринки з високотехнологічною продукцією та послугами. Створення управлінської моделі для спрямування інноваційного розвитку країни може бути реалізоване завдяки визначенню національних пріоритетів. На основі цих пріоритетів слід ініціювати стратегічні програми розвитку, які включають в себе наукові розробки, кадрове забезпечення, а також взаємодію із національним виробничим сектором та бізнесом. Здатність держави визначати свій

Таблиця 1

Рейтинг України у системі показників оцінки інновацій у 2020–2023 рр., місце

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Зміна місця, +/-
Глобальний інноваційний індекс	45	49	57	55	-10
Запровадження інновацій	71	76	75	78	-7
Результати інноваційної діяльності	37	37	48	42	-5

Джерело: побудовано автором за даними [2]

шлях розвитку відповідно до світових тенденцій, ефективна реалізація, достатнє фінансування та належне законодавче забезпечення інноваційної діяльності у всіх галузях є обов'язковими умовами для сталого розвитку національної економіки країни.

Бібліографічний список:

1. Вірченко В. & Вірченко В. (2022) Пріоритети розвитку інноваційної діяльності в контексті реіндустріалізації економіки України. *Економіка та суспільство*. № (38). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-10> (дата звернення 01.11.2023).
2. Global Innovation Index 2023. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023/ua.pdf> (дата звернення: 02.11.2023).
3. Ворона А.В. Інноваційна активність підприємств як перспектива розвитку національної економіки України. *Ефективна економіка*. 2020. № 3. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.3.155> (дата звернення: 18.11.2023).
4. Яковлев А.І. Інноваційна діяльність як фактор економічного розвитку малих підприємств. *Економіка: реалії часу*. 2014. № 2(12). С. 115–119. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2014/No2/115-119.pdf> (дата звернення: 03.11.2023).
5. Бойчук Н. Інноваційний розвиток та потенціал підприємств в Україні. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи: зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф., 22 квіт. 2021 р. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. 288 с. С. 208–209. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/issue/view/138> (дата звернення: 08.11.2023).
6. Ткачук О.М. Сучасне удосконалення інноваційної діяльності підприємства. *Економіка і організація управління*. 2020. № 4 (40). С. 90–98 (дата звернення: 09.11.2023).
7. Правове забезпечення інноваційного розвитку в Україні. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_13958 (дата звернення: 09.11.2023).
8. Лопатинський Ю.М., Водянка Л.Д. Державне регулювання інноваційної діяльності: зарубіжний досвід. *Економіка та управління національним господарством*. 2018. № 16. С. 31–39 (дата звернення: 12.11.2023).
9. Шатіло О.В. Правове регулювання стратегічного розвитку інноваційних процесів на підприємствах. *Підприємництво і торгівля*. 2023. № 36. С. 32–43. (дата звернення: 12.11.2023).
10. Огінок С., Рудюк Я. & Андрухів І. (2023) Інтелектуалізація економіки як чинник інноваційного розвитку. *Український економічний часопис*. № (1). С. 43–47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2023-1-8> (дата звернення: 15.11.2023).

References:

1. Virchenko V. & Virchenko V. (2022) Priorities for the development of innovative activities in the context of reindustrialization of the economy of Ukraine. *Economy and society*, no. (38). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-10> (accessed November 1, 2023).
2. Global Innovation Index 2023. Available at: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023/ua.pdf> (accessed November 2, 2023).
3. Vorona A.V. (2020) Innovative activity of enterprises as a perspective for the development of the national economy of Ukraine. *Efficient economy*, no. 3. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.3.155> (accessed November 18, 2023).
4. Yakovlev A.I. (2014) Innovative activity as a factor in the economic development of small enterprises. *Economics: realities of time*, no. 2(12), pp. 115–119. Available at: <https://economics.net.ua/files/archive/2014/No2/115-119.pdf> (accessed November 3, 2023).
5. Boychuk N. (April 22, 2021) Innovative development and potential of enterprises in Ukraine. *Business, innovations, management: problems and perspectives*: coll. theses add. II International science and practice conference, Kyiv: KPI named after Igor Sikorskyi, Polytechnic Publishing House, 288 p., pp. 208–209. Available at: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/issue/view/138> (accessed November 8, 2023).
6. Tkachuk O.M. (2020) Modern improvement of innovative activity of the enterprise. *Economics and management organization*, no. 4 (40), pp. 90–98. (accessed November 9, 2023).
7. Legal support of innovative development in Ukraine. Available at: https://minjust.gov.ua/m/str_13958 (accessed November 9, 2023).
8. Lopatynskiy Yu.M., Vodyanka L.D. (2018) State regulation of innovative activity: foreign experience. *Economy and management of the national economy*, no. 16, pp. 31–39 (accessed December 11, 2023).
9. Shatilo O.V. (2023) Legal regulation of strategic development of innovative processes at enterprises. *Entrepreneurship and trade*, no. 36, pp. 32–43. (accessed December 11, 2023).
10. Ohinok S., Rudyuk Ya. & Andruhiv I. (2023) Intellectualization of the economy as a factor of innovative development. *Ukrainian Economic Journal*, no. (1), pp. 43–47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2023-1-8> (accessed December 15, 2023).